

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ КЕРІВНИХ КАДРІВ КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПРАКТИЧНОЇ КУЛЬТУРОЛОГІЇ ТА
АРТМЕНЕДЖМЕНТУ
КАФЕДРА ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Ректор
Валерій МАРЧЕНКО
2025 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ІСТОРИЧНИЙ РОЗВИТОК ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ ТА СУСПІЛЬНО-
ПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ В УКРАЇНІ

для здобувачів вищої освіти

Галузь знань
Спеціальність
Освітній рівень
Освітня програма
Вид дисципліни

В «Культура, мистецтво та гуманітарні науки»

В 9 «Історія та археологія»

Третій (освітньо-науковий)

Історія української культури

(за наявності)

обов'язкова

Форма навчання	Денна/заочна
Навчальний рік	2025/2026
Кількість кредитів ECTS	3/90
Мова викладання, навчання й оцінювання	українська
Форма підсумкового контролю	екзамен

Розробник:

Литвин Сергій Харитонович, доктор історичних наук, професор, в.о. завідувача кафедри гуманітарних дисциплін

ЗАТВЕРДЖЕНО:

В.о. зав. кафедри гуманітарних дисциплін Сергій ЛИТВИН

Протокол № 1 від «28» серпня 2025_р.

ПОГОДЖЕНО з гарантом освітньої програми «Історія української культури»

Гарант освітньої програми Сергій ЛИТВИН

© Литвин С.Х., 2025

© НАКККіМ, 2025

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

1. Анотація (опис) навчальної дисципліни (зокрема міждисциплінарні зв'язки).

Навчальна дисципліна «Історичний розвиток державотворення та суспільно-політичні процеси в Україні» є складовою циклу професійної підготовки фахівців третього (освітньо-наукового) рівня, базовою для вивчення всього циклу гуманітарних і соціально-економічних дисциплін. Дисципліна передбачена ОП «Історія української культури» спеціальності В9 «Історія та археологія» і посідає чільне місце в удосконаленні змісту, структури, фахового рівня підготовки вчених-початківців.

Відповідно до навчального плану навчальна дисципліна «Історичний розвиток державотворення та суспільно-політичні процеси в Україні» є обов'язковим компонентом ОНП для формування спеціальних (фахових, предметних) компетентностей і вивчається здобувачами вищої освіти на першому курсі, у 1 семестрі. Формою підсумкового контролю є екзамен. Загальна кількість годин – 90 (кредитів ECTS – 3).

Денна форма: контактні години: лекційні – 24 год.; модульний контроль – 6 год., для самостійної роботи здобувачів визначено 60 год.

Заочна форма: контактні години: лекційні – 6 год., модульний контроль – 2 год., для самостійної роботи здобувачів – 82 год.

Навчальна дисципліна має міждисциплінарні зв'язки з такими дисциплінами, як «Філософія науки», «Актуальні проблеми історії української культури», «Сучасна історіографія та бібліографія історії української культури».

Метою навчальної дисципліни «Історичний розвиток державотворення та суспільно-політичні процеси в Україні» є вивчення передумов формування, етапів розвитку української державності, розуміння сутності різноманітних напрямів, концептуальних теорій і наукових «шкіл», та суспільно-політичних процесів в Україні.

Завдання навчальної дисципліни:

- сприяти навичкам орієнтуватися в проблематиці основних тенденцій розвитку державотворчих процесів в Україні;
- засвоїти методи дослідження державотворчих процесів в Україні; вміти давати оцінку сучасним процесам українського державотворення;
- сприяння адекватному розумінню проблем історичного розвитку державотворення та вмінню їх аналізувати;
- формування загальних компетентностей на рівні здатності до абстрактного історико-культурного мислення, пошуку, синтезу та оброблення інформації, відбору наукових досліджень з певної тематики та їх аналізу в контексті розвитку історичної науки;
- виявлення логіки та об'єктивних закономірностей суспільно-політичних процесів в Україні;

- висвітлення проблем розвитку української культури в контексті світової, аналіз культур в їх взаємозв'язку;
- готувати повідомлення, виступи, наукові публікації на вказану проблематику;
- виховання високого рівня культури, громадянської відповідальності, національної гідності, патріотизму.

Компетентності, яких набуває аспірант при вивченні дисципліни відповідно до освітньої програми:

Інтегральна компетентність. Здатність продукувати нові ідеї, розв'язувати комплексні проблеми професійної та/або дослідницько-інноваційної діяльності у сфері історії української культури, застосовувати методологію наукової та педагогічної діяльності, а також проводити власне наукове дослідження, результати якого мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення.

Загальні компетентності (ЗК):

ЗК1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК2. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних наукових джерел.

ЗК4. Здатність критично сприймати та аналізувати чужі думки й ідеї, шукати власні шляхи вирішення проблеми, здійснювати критичний аналіз власних матеріалів.

ЗК5. Здатність генерувати нові науково-теоретичні та практично спрямовані ідеї (креативність).

ЗК6. Здатність розробляти та реалізовувати наукові проекти і програми в галузі гуманітарних (історичних) наук.

Спеціальні (фахові) компетентності (СК):

СК1. Здатність визначати актуальні теоретичні та прикладні історико-культурологічні та соціокультурні проблем на глобальному, національному і локальному рівнях.

СК2. Здатність визначати, осмислювати і адаптувати інноваційні історико-культурологічні знання до вітчизняної реальності.

СК3. Комплексність у виявленні, постановці та вирішенні наукових задач та проблем у галузі історії.

СК6. Знання ресурсів доступних для методично-обґрунтованого дослідження диференційованих ознак історико-культурного досвіду людства та українського народу.

Програмні результати навчання:

ПРН 3. *Вміння та навички* критично сприймати та аналізувати думки й ідеї інших вчених, шукати власні шляхи вирішення проблеми, здійснювати критичний аналіз власних матеріалів.

ПРН 4. *Вміння та навички* генерувати власні ідеї та приймати обґрунтовані рішення, розробляти та реалізовувати наукові проекти і програми в галузі історико-культурологічних досліджень.

ПРН 8. Здатність синтезувати та обговорювати публікації та наукові події в межах дослідження історії культури, публічно представляти, відстоювати свою власну позицію та захищати результати дослідження, обговорювати їх і дискутувати з науково-професійною спільнотою.

Програма навчальної дисципліни складається з трьох модулів:

Модуль 1. *Державний розвиток на теренах України за давніх часів та княжої доби*

Модуль 2. *Українська державність наприкінці XIV – початку XX ст.*

Модуль 3. *Українська державність та суспільно-політичні процеси XX – початку XXI століть*

СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
(для денної форми навчання)

№ з/п	Назва розділу і теми	кількість годин			
		денна форма			
		Усього	у тому числі		
Л	м.к.		с.р.		
МОДУЛЬ 1. ДЕРЖАВНИЙ РОЗВИТОК НА ТЕРЕНАХ УКРАЇНИ ЗА ДАВНІХ ЧАСІВ І КНЯЖОЇ ДОБИ					
1.1.	Вступ до курсу: «Історичний розвиток державотворення та суспільно-політичні процеси в Україні». Періодизація українського державотворення.	7	2		5
1.2.	Початки державності на українських землях.	7	2		5
1.3.	Зародження української державності. Середньовічна держава – Русь.	7	2		5
1.4.	Успадкування традицій української державності Галицько-Волинською державою. Безпідставність московських теорій щодо спадковості на Русь.	7	2		5
	Модульний контроль № 1	2		2	
	Разом за модуль 1	30	8	2	20
МОДУЛЬ 2. УКРАЇНСЬКА ДЕРЖАВНІСТЬ НАПРИКІНЦІ XIV – ПОЧАТКУ XX СТ.					
2.1.	Політичні засади державотворчої думки в литовсько-польську добу.	7	2		5
2.2.	Запорізька Січ – зародження козацької державності. Суспільно-політичний устрій козацької держави гетьмана Богдана Хмельницького.	7	2		5
2.3.	Автономна козацька держава – Гетьманщина.	7	2		5
2.4.	Концепції державотворення в українській політичній думці (кінець XVIII – початок XX ст.).	7	2		5
	Модульний контроль № 2	2		2	
	Разом за 2 модуль	30	8	2	20
МОДУЛЬ 3. УКРАЇНСЬКА ДЕРЖАВНІСТЬ І СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ XX – ПОЧАТКУ XXI СТОЛІТЬ					
3.1.	Державотворчі процеси в Україні періоду національно-визвольної боротьби 1917–1921 років.	8	2		6
3.2.	Боротьба за державність в міжвоєнний період, у роки Другої світової війни та в умовах української радянської квазідержавності (1920-ті – 1980-ті рр.).	8	2		6
3.3.	Україна на шляху до суверенітету та державної незалежності. Державотворчі процеси та боротьба за державність в сучасній Україні.	12	4		8
	Модульний контроль № 3	2		2	
	Разом за 3 модуль	30	8	2	20
	Разом з дисципліни	90	24	6	60

№ з/п	Назва розділу і теми	кількість годин			
		Усього	заочна форма		
			у тому числі		
		Л	м.к.	с.р.	
МОДУЛЬ 1. ДЕРЖАВНИЙ РОЗВИТОК НА ТЕРЕНАХ УКРАЇНИ ЗА ДАВНІХ ЧАСІВ ТА КНЯЖОЇ ДОБИ					
1.1.	Вступ до курсу: «Історичний розвиток державотворення та суспільно-політичні процеси в Україні». Періодизація українського державотворення	6			6
1.2.	Початки державності на українських землях.	8			8
1.3.	Зародження української державності. Середньовічна держава - Русь.	10	2		8
1.4.	Успадкування традицій української державності Галицько-Волинською державою. Безпідставність московських теорій щодо спадковості на Русь.	6			6
	Разом за модуль 1	30	2		28
МОДУЛЬ 2. УКРАЇНЬСЬКА ДЕРЖАВНІСТЬ НАПРИКІНЦІ ХІВ – ПОЧАТКУ ХХ СТ.					
2.1.	Політичні засади державотворчої думки в литовсько-польську добу.	6			6
2.2.	Запорізька Січ – зародження козацької державності. Суспільно-політичний устрій козацької держави гетьмана Богдана Хмельницького.	10	2		8
2.3.	Автономна козацька держава – Гетьманщина.	8			8
2.4.	Концепції державотворення в українській політичній думці (кінець ХVІІІ – початок ХХ ст.).	6			6
	Разом за 2 модуль	30	2		28
МОДУЛЬ 3. УКРАЇНЬСЬКА ДЕРЖАВНІСТЬ ТА СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТЬ					
3.1.	Державотворчі процеси в Україні періоду національно-визвольної боротьби 1917–1921 років.	8	2		6
3.2.	Боротьба за державність в міжвоєнний період, у роки Другої світової війни та в умовах української радянської квазідержавності (1920-ті – 1980-ті рр.).	8			8
3.3.	Україна на шляху до суверенітету та державної незалежності. Державотворчі процеси та боротьба за державність в сучасній Україні.	12	2		10
	Модульний контроль № 3	2		2	
	Разом за 3 модуль	30	4	2	24
	Разом з дисципліни	90	8	2	80

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

МОДУЛЬ 1.

ДЕРЖАВНИЙ РОЗВИТОК НА ТЕРЕНАХ УКРАЇНИ ЗА ДАВНІХ ЧАСІВ ТА КНЯЖОЇ ДОБИ

Тема 1.1. ВСТУП ДО КУРСУ: «ІСТОРИЧНИЙ РОЗВИТОК ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ ТА СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ В УКРАЇНІ». ПЕРІОДИЗАЦІЯ УКРАЇНСЬКОГО ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ

Анотація до лекції 1.1.

Мета вивчення навчальної дисципліни «Історичний розвиток державотворення та суспільно-політичні процеси в Україні». Предметне поле та категоріальний апарат навчальної дисципліни, джерельну база та історіографія. Зародження державності на теренах України. Етапи розвитку української державності. Періодизація українського державотворення.

План

1. Навчальний курс «Історичний розвиток державотворення та суспільно-політичні процеси в Україні»: мета і завдання.
2. Поняття державності, теорії, підходи.
3. Функції держави.
4. Зародження державності на українських землях.
5. Періодизація української державності.

Завдання для самостійної роботи до теми 1.1.

1. Означте предмет вивчення навчальної дисципліни.
2. Назвіть мету і завдання навчальної дисципліни.
3. Охарактеризуйте тематичний план навчальної дисципліни.
4. Визначте функції держави.
5. Назвіть етапи становлення української державності.
6. Охарактеризуйте особливості української державності в різні історичні періоди.

Література: 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12.

Тема 1.2. ПОЧАТКИ ДЕРЖАВНОСТІ НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ

Анотація до лекції 1.2.

Поняття етносу, народності, народу, нації. Періодизація історії української державності. Початки державного розвитку на теренах України. Кімерійська та скіфо-сарматська державність. Грецькі міста-держави Північного Причорномор'я, Боспорське царство. Гетика. Антське царство – перше словянське державно-політичне утворення.

План

1. Походження українського народу.
2. Кімерійці – кочівники чи автохтони?
3. Скіфська держава – перше політично державне об'єднання.

4. Сарматія – інша держава чи трансформація Скіфії?
5. Грецькі міста-держави Північного Причорномор'я.
6. Боспорське царство: суспільний і державний устрій.
7. Антське царство.

Завдання для самостійної роботи до теми 1.2.

1. Наведіть основні гіпотези походження українського народу.
2. Викладіть історичні погляди на кімерійців.
3. Проаналізуйте процес формування, розвитку та причини занепаду Скіфської держави.
4. Охарактеризуйте суспільство Скіфії, зверніть увагу на причини його соціального розшарування.
5. Назвіть причини грецької колонізації Північного Причорномор'я.
6. Розкрийте процес заснування, соціально-економічного та культурного розвитку античних полісів на території сучасної України та встановіть характер їхніх зв'язків із метрополією.
7. З'ясуйте причини занепаду античних міст-держав Північного Причорномор'я.
8. Дайте загальну характеристику державного ладу античних полісів Північного Причорномор'я. З'ясуйте, в чому полягає принципова відмінність їхнього державного устрою від Скіфії?
9. Здійсніть аналіз процесу формування, розвитку та причин занепаду Боспорської держави.

Перерахуйте в хронологічній послідовності перші державні утворення, що існували на території України.

Література: 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 17, 24.

Тема 1.3. ЗАРОДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ. СЕРЕДНЬОВІЧНА ДЕРЖАВА - РУСЬ

Анотація до лекції 1.3.

Дискусійність концепцій щодо докиївської слов'янської державності. Союз слов'янських племен «Антське царство» – перше державне утворення прямих предків українського народу. Слов'янські племінні союзи. Формування київської слов'янської державності. Розквіт і занепад Київської держави. Теорії походження та зародження української державності. Росіяни – не слов'яни. Безпідставність претензій росіян на спадковість Русі.

Галицько-Волинська держава та її роль в успадкуванні та продовженні української державності. Політичний, економічний, військовий і культурний розвиток українського народу в Галицько-Волинській державі.

План

1. Докиївська слов'янська державність: дискусійність концепцій.
2. Союз слов'янських племен «Антське царство» – перше державне утворення прямих предків українського народу.
3. Середньовічна Русь – держава східних слов'ян.

4. Формування київської слов'янської державності.
5. Розквіт і занепад Середньовічної України.

Завдання для самостійної роботи до теми 1.3.

1. У чому суть нової концепції докиївської руської державності.
  2. Охарактеризуйте процес формування державності у східних слов'ян. На які етапи його можна умовно поділити?
  3. Якими факторами був зумовлений процес виникнення Давньоруської держави?
  4. Зробіть порівняльний аналіз правового становища панівних верств суспільства держави Київська Русь.
  5. Здійсніть загальну характеристику державного устрою Київської Русі.
  6. Складіть схему організації влади й управління Давньоруської держави.
  7. Розкрийте основний зміст реформ князів Володимира та Ярослава.
  8. Перерахуйте причини політичної роздробленості Київської Русі.
- Література:* 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 32, 38.

Тема 1.4. УСПАДКУВАННЯ ТРАДИЦІЙ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ ГАЛИЦЬКО-ВОЛИНСЬКОЮ ДЕРЖАВОЮ. БЕЗПІДСТАВНІСТЬ МОСКОВСЬКИХ ТЕОРІЙ ЩОДО СПАДКОВОСТІ НА РУСЬ

Анотація до лекції 1.4.

Галицько-Волинська держава та її роль в успадкуванні та продовженні української державності. Політичний, економічний, військовий і культурний розвиток українського народу в Галицько-Волинській державі. Галицько-Волинська держава – щит руського народу і всієї Європи від татарської агресії. Росіяни – не слов'яни. Безпідставність претензій росіян на спадковість Русі.

План

1. Галицько-Волинська держава та її роль в успадкуванні і продовженні української державності.
2. Розквіт і міць Галицько-Волинської держави за князя Данила Галицького.
3. Надайте характеристику діяльності князів Романа Мстиславовича та Данила Галицького.
4. Покажіть факти боротьби Галицько-Волинської держави проти монголо-татар.
5. Суть і безпідставність московських теорій про спадковість Києва Московському царству (норманська теорія, теорія спільної колиски..., теорія єдиного кореня...).
6. Росіяни – не слов'яни.

Завдання для самостійної роботи до теми 1.4.

1. Охарактеризуйте нові риси організації та формування влади, що з'явилась у Галицько-Волинській державі.

2. Надайте характеристику діяльності князів Романа та Данила Галицького.
3. Чому росіяни – не слов'яни?
4. Охарактеризуйте московські теорії походження і спадковості Русі, їх мета, безпідставність і шкідливість.
5. Суть історичних фальсифікацій Катерини II.

Література: 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 20, 24, 32.

МОДУЛЬНИЙ КОНТРОЛЬ № 1

Модульний контроль № 1 проводиться з метою оцінки засвоєння тем першого модуля «Державний розвиток на теренах України за давніх часів та княжої доби» і передбачає виконання письмової відповіді на питання одного з чотирьох варіантів модульного контролю. Надаю взірець варіанту:

Варіант 1.

1. Зародження української державності.
2. Загальна періодизація українського державотворення.
3. Успадкування традицій української державності Галицько-Волинською державою.

Критерії оцінювання. Письмова відповідь на варіант контрольного завдання № 1 оцінюються максимально 20 балів:

- за правильність відповіді – 10 балів,
- за логічність суджень – 5 балів,
- за обґрунтованість і самостійність суджень – 5 балів.

МОДУЛЬ 2.

УКРАЇНСЬКА ДЕРЖАВНІСТЬ НАПРИКІНЦІ XIV – ПОЧАТКУ XX СТ.

Тема 2.1. ПОЛІТИЧНІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВОТВОРЧОЇ ДУМКИ В ЛИТОВСЬКО-ПОЛЬСЬКУ ДОБУ

Анотація до лекції 2.1.

Приєднання руських земель до Литовського князівства і утворення держави – Велике князівство Литовсько-Руське і Жемантійське. Характер і особливості литовсько-руської державності. Польська експансія на українські землі. Кревська унія та Велике князівство руське. Кримсько-татарські набіги на українські землі та піднесення московського царства. Люблінська унія й утворення Речі Посполитої. Колонізація Польщею українських земель, опольщення і католизація українців, Берестейська унія. Соціально-політична ситуації та релігійна боротьба між сходом і заходом за сфери впливу на руські землі.

План

1. Соціально-політична і культурна ситуація в литовсько-польську добу.
2. Утворення й особливості розвитку Литовсько-руської держави.

3. Польська експансія на українські землі (наприкінці XIV – середини XVI ст.).
4. Становище українських земель у складі Речі Посполитої.
5. Напади Кримської Орди на українські землі.
6. Піднесення Московського царства та його загарбницькі війни.
7. Люблінська унія та Берестейська церковна унія.

Завдання для самостійної роботи до теми 2.1.

1. Охарактеризуйте соціально-політичну ситуацію на українських землях в середині XIV ст.
2. Визначте передумови утворення Литовсько-руської держави.
3. У чому «таємниця» успіху литовської займанщини?
4. Викладіть у хронологічному порядку перебіг спільної боротьби литовців і українців проти монголо-татар.
5. Обґрунтуйте історичне значення Синьоводської битви.
6. Кревська унія: суть, мета і значення угоди.
7. Державний устрій Великого князівства Литовського, Руського і Жемантійського.
8. У чому проявилася польська експансія на українські землі (наприкінці XIV – середини XV ст.)?
9. Причини і наслідки кримськотатарських набігів на українські землі.
10. Зміцнення Московського царства та його експансіоністська політика щодо руських земель.
11. Люблінська унія та її наслідки для українського народу.
12. У чому суть і значення Берестейської церковної унії?

Література: 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 24, 31, 32, 34.

Тема 2.2. ЗАПОРІЗЬКА СІЧ – ЗАРОДЖЕННЯ КОЗАЦЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ. СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИЙ УСТРІЙ КОЗАЦЬКОЇ ДЕРЖАВИ ГЕТЬМАНА БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО

Анотація до лекції 2.2.

Козацтво як провідна верства і визначальний чинник розвитку новоствореної держави. Генеза та еволюція українського козацтва. Запорізька Січ. Військова організація та воєнне мистецтво українського козацтва. Державна ідея за козацької доби. Політична система та інституційна модель Української козацької держави: специфіка українського козацького державотворення; генеральна та старшинська ради; інститут гетьманства та генеральної старшини; центральні органи виконавчої та судової влади; адміністративний устрій Гетьманату. Міжнародні відносини та дипломатія: українське козацтво у міжнародних відносинах XVI–XVII ст.; становлення дипломатичної служби Української держави; мета й основні напрями зовнішньої політики уряду Б. Хмельницького;

План

1. Зародження українського козацтва. Запорізька Січ.
2. Козацько-селянські повстання.

3. Військова організація та воєнне мистецтво українського козацтва.
4. Козацька держава Богдана Хмельницького.
5. Формування державних інституцій у ході національно-визвольної війни українського народу 1648–1657 рр.
6. Суспільно-політичний устрій Козацької держави Богдана Хмельницького.
7. Зовнішня політика уряду Б. Хмельницького.

Завдання для самостійної роботи до теми 2.2.

1. Проаналізуйте причини виникнення українського козацтва, його соціальну базу та характерні риси способу життя.
2. Охарактеризуйте суспільну організацію та соціально-правове становище козацтва.
3. Поясніть, у чому полягає унікальність козацтва як соціального явища.
4. Розкрийте роль козацтва в обороні християнства й захисті українського народу від нападів кримських татар та турків.
5. Зробіть порівняльний аналіз соціально-правового становища реєстрових та нереєстрових козаків.
6. Охарактеризуйте військово-адміністративний устрій Запорозької Січі, звичаєво-правові засади формування органів влади й управління.
7. Розкрийте призначення та повноваження загальної військової ради, кошового отамана, січової старшини, куренних отаманів, паланкових полковників та інших посадових осіб Січі.
8. Зробіть висновки щодо політичного змісту, форми та характеру політичного режиму Запорозької Січі.
9. Охарактеризуйте судову систему, що склалася в Запорозькій Січі.
10. З'ясуйте особливості козацького звичаєвого права.

Література: 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 22, 24, 25, 27, 43, 44, 46, 47

Тема 2.3. АВТОНОМНА КОЗАЦЬКА ДЕРЖАВА – ГЕТЬМАНЩИНА

Анотація до лекції 2.3.

Боротьба за державність у добу Руїни. Суспільний і державний устрій автономної козацької держави в рамках московського царства – Гетьманату. Міжнародні відносини і дипломатія Гетьманату після завершення національної революції. Поділ України між Московією та Річчю Посполитою. Особливості зовнішньої політики Гетьманщини. Гетьманування Івана Мазепи. Виступ проти московського царизму. Обмеження прав козацької автономії. Конституція Пилипа Орлика. Створення Малоросійської колегії. Ліквідації російським царизмом Запорозької Січі та Гетьманщини. Утвердження російського адміністративно-територіального поділу і царського правління на українських землях.

План

1. Автономна козацька держава – Гетьманщина.
2. Внутрішня й зовнішня політика гетьмана І. Виговського. Гадяцька угода.

3. Україна за гетьманування І. Мазепи. Його внутрішня й зовнішня політика.
4. Гетьман Пилип Орлик. Конституція П. Орлика.
5. Україна – Гетьманщина періоду К. Розумовського: його вклад у розвиток української державності.
6. Руйнування Запорізької Січі. Ліквідація Гетьманщини.

Завдання для самостійної роботи до теми 2.3.

1. Суть козацької державності доби Гетьманату.
2. У чому відмінність устрою Гетьманату від держави Богдана Хмельницького?
3. Державницький чин Івана Виговського.
4. Причини «руїни» козацької державності.
5. Боротьба за волю України в добу Івана Мазепи.
6. У чому новаторство Конституції Пилипа Орлика?
7. Руйнування козацтва. Ліквідація Гетьманщини.
8. Значення козацької державності в історії українського народу.
Література: 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 22, 25, 27, 41, 43, 44, 46, 47.

Тема 2.4. КОНЦЕПЦІЇ ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ В УКРАЇНСЬКІЙ ПОЛІТИЧНІЙ ДУМЦІ (КІНЕЦЬ XVIII – ПОЧАТОК XX СТ.).

Анотація до лекції 2.4.

Поділ українських земель між Російською та Австрійською імперіями. Тотальний політичний, соціальний та економічний гніт українців у Російській імперії. Національне пробудження на західноукраїнських землях. Піднесення національного руху під впливом відродження пам'яті про козацтво, європейських революційних рухів, «декабристського та польського повстань проти російського самодержавства, «весни народів» 1849-1849 рр. тощо. Літературно-просвітницький характер українського відродження. Перша таємна організація Кирило-Мефодіївське братство. Громадівський рух другої половини XIX ст. Політизація національного руху. Революційна українська партія. Національне пробудження на західноукраїнських землях. Руська трійця. Головна руська рада. Західноукраїнські політичні партії. Ставлення українських політичних сил до світової війни.

План

1. Українські землі у складі Російської імперії.
2. Західноукраїнські землі у складі Австрійської імперії.
3. Українське відродження і піднесення національного руху на українських землях у складі Російської імперії.
4. Національне пробудження на західноукраїнських землях.
5. Українські землі в роки Першої світової війни.

Завдання для самостійної роботи до теми 2.4.

1. Надайте загальну характеристику стану українських земель у складі Російської імперії.
2. Наведіть відмінності соціально-політичного становища українців у складі Австро-Угорської імперії від Російської імперії.
3. Назвіть фактори, які сприяли українському відродженню і піднесенню національного руху на українських землях у складі Російської імперії в першій половині XIX ст.
4. Кирило-Мефодіївське братство: його мета, ідеологія, програмові документи, учасники і значення.
5. Політизація українського руху, Братство тарасівців, Революційна українська партія (РУП).
6. Національне пробудження на західноукраїнських землях.
7. Революційні події на Україні в ході революції 1905-1907 рр.
8. Позиції українських політичних сил щодо Першої світової війни.
9. Загострення політичної боротьби і самостійницьких тенденцій у ході світової війни.

Література: 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 23, 24, 25, 26, 30, 31, 33, 40, 41.

МОДУЛЬНИЙ КОНТРОЛЬ № 2

Модульний контроль № 2 проводиться з метою оцінки засвоєння тем другого модуля «Українська державність наприкінці XIV – початку XX ст.» і передбачає виконання письмової відповіді на питання одного з чотирьох варіантів модульного контролю. Надаю взірць варіанту:

Варіант 1.

1. Історичні умови співжиття і взаємин українського народу з литовським і польськими народами.
2. Запорізька Січ – зародження козацької державності.
3. Українська державність в політичній думці кінця ХУІІІ – початку ХХ століть.

Критерії оцінювання.

Письмова відповідь на варіант контрольного завдання № 1 оцінюються максимально 20 балів:

- за правильність відповіді – 10 балів,
- за логічність суджень – 5 балів,
- за обґрунтованість і самостійність суджень – 5 балів.

МОДУЛЬ 3.

УКРАЇНЬСЬКА ДЕРЖАВНІСТЬ ТА СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТЬ

Тема 3.1. РОЗВИТОК УКРАЇНЬСЬКОЇ КУЛЬТУРИ В ПЕРІОД ВИЗВОЛЬНИХ ЗМАГАНЬ (1917–1921 рр.).

Анотація до лекції 3.1.

Активізація громадсько-політичного життя в Україні під час Першої світової війни. Створення Української Центральної ради, як широкопредставницького провідного громадського органу для організації боротьби за інтереси українців. Український військовий рух. Універсали Центральної ради. Проголошення Української Народної республіки. Проголошення більшовицької соціалістичної республіки в Харкові. Перша українсько-більшовицька війна. Проголошення державної самостійності України. Укладення Берестейського мирного договору з Німеччиною і Австро-Угорщиною. Звільнення України від більшовиків. Україна доби Гетьманату Павла Скоропадського. Попрання демократичних здобутків Центральної ради, повернення монархічних методів правління та відмова від самостійності. Протигетьманське повстання. Прихід до влади Директорії УНР. Західноукраїнська Народна республіка. Війна ЗУНР з Польщею. Акт Злуки із Західноукраїнською Народною республікою. Друга більшовицько-українська війна. Війна з денікінцями. Перший Зимовий похід армії УНР. Варшавський договір з Польщею і похід на Київ 1920 року. Перехід армії УНР на інтернування на територію Польщі, а уряд у вигнання. Спроба звільнення України. Другий Зимовий похід. Кінець визвольних змагань.

План

1. Українська Народна Республіка доби Центральної Ради.
2. Українська держава доби гетьманату П. Скоропадського.
3. Західноукраїнська Народна Республіка. Проголошення Соборності України.
4. Українська Народна Республіка періоду Директорії УНР.

Завдання для самостійної роботи до теми 3.1

1. З'ясуйте, які заходи на підтримку Центральної Ради сприяли її легітимації як вищого представницького органу українського народу.
2. Охарактеризуйте процес становлення й зміцнення Центральної Ради як вищого владного органу в Україні.
3. Розкрийте основний зміст діяльності Центральної Ради в 1917 р.
4. Дайте характеристику діяльності Центральної Ради із зовнішньої політики та військового будівництва.
5. Причини здійснення державного перевороту гетьманом Скоропадським.
6. Складіть схему центральних органів влади й управління Української держави часів Скоропадського. Розкрийте повноваження цих органів.
7. Розкрийте успіхи гетьманського уряду у законодавчому забезпеченні культури й освіти.

8. В яких умовах відбувся прихід до влади Директорії УНР? Поясніть, які погляди існували спочатку в Директорії щодо перспектив державного будівництва.
  9. Охарактеризуйте склад, повноваження та порядок діяльності уряду Директорії – Ради Народних Міністрів.
  10. Розкрийте історичне значення рішення про об'єднання Західної Української Народної Республіки з Наддніпрянською Народною Республікою.
  11. Діяльність уряду УНР в екзилі: значення, історичний досвід і уроки.
- Література:* 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 15, 16, 24, 25, 29, 30, 31, 40, 42.

Тема 3.2. БОРОТЬБА ЗА ДЕРЖАВНІСТЬ В МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД, У РОКИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ ТА В УМОВАХ УКРАЇНСЬКОЇ РАДЯНСЬКОЇ КВАЗИДЕРЖАВНОСТІ (1920-ті – 1980-ті рр.).

Анотація до лекції 3.2.

Колонізаторська політика більшовиків в Україні. Терор голодом 1921–1923 рр. Утвердження більшовицької тоталітарної політичної системи. Наступ на українську інтелігенцію. Політичні репресії проти освітян, українських письменників, компартії більшовиків України, урядовців УРСР тощо. Умиротворення українського селянства голодомором – геноцидом українського народу. Особливості українських земель у складі Польщі, Буковини – у складі Румунії та Закарпаття у складі Чехословаччини. Створення Організації Українських націоналістів. Проголошення незалежності Карпатської України – першої української жертви Другої світової війни. Українці в німецько-радянській війні. Сподівання на здобуття державності. Проголошення Акту відновлення державності України у Львові та створення Української Національної ради в Києві. Створення Української повстанської армії та її боротьба за Україну проти німців і проти радянської влади. Колоніальний стан повоєнної України. Голод 1946–1947 рр. Тоталітарна репресивна система сталінського режиму 1940–1950-х років. Хрущовська відлига – спроба демократизації радянського суспільства та її згорання і посилення централізації у 1970-80 рр. Дисидентський рух. Рух «шістдесятників». Українська Гельсінська спілка. Процес горбачовської перебудови. Національно-визвольний рух в Україні кінця 1980-х – початку 1990-х років.

План

1. Україна в умовах більшовицького тоталітарного режиму 20–30-х рр. ХХ ст.
2. Українська державність на західноукраїнських землях у 20–30-х рр.
3. Боротьба за українську державність у роки Другої світової війни.
4. Післявоєнний період.
5. «Хрущовська відлига». Дисидентський рух. Українська Гельсінська спілка.
6. Національно-визвольний рух на рубежі 80-90-х років.

Завдання для самостійної роботи до теми 3.2.

1. Визначте етапи становлення партійно-державних владних структур на українських землях.

2. Проаналізуйте сутність і значення НЕПу.
3. Дайте розгорнуту характеристику політиці «воєнного комунізму».
4. Розкрийте сутність більшовицької політики «коренізація».
5. Чому ми називаємо голодомори в Україні геноцидом проти українського народу.
6. Опишіть політику польського уряду щодо Західної України.
7. Окресліть події, пов'язані з виникненням Карпатської України.
8. Коли і в який спосіб відбулося входження Західної України до складу СРСР?
9. Охарактеризуйте роль і значення діяльності ОУН-УПА.
10. Підготуйте реферати з тем: життєдіяльність С. Бандери, Р. Шухевича, Т. Бульби-Боровець, А. Шептицького.
11. Охарактеризуйте рух «шістдесятників».
12. Дайте визначення поняттю «дисидент», назвіть причини появи дисидентського руху в УРСР.
13. Окресліть завдання, які ставила перед собою Українська громадська група сприяння виконанню Гельсінських угод?
14. Дайте розгорнуту характеристику періоду «Хрущовської відлиги».
15. Підготуйте реферати на теми: «Діяльність І. Дзюби, І. Драча, Л. Костенко, В. Симоненка, В. Стуса, В. Чорновола».

Література: 3, 5, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 14, 18, 21, 24, 25, 36, 37, 39, 45.

Тема 3.3. УКРАЇНА НА ШЛЯХУ ДО СУВЕРЕНІТЕТУ ТА ДЕРЖАВНОЇ НЕЗАЛЕЖНОСТІ. ДЕРЖАВОТВОРЧІ ПРОЦЕСИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

Анотація до лекції 3.3.

Глобальна криза кінця 1980-х років у Радянському Союзі. Процес «горбачовської перебудови» як типова революція «з гори». Активізація студентського, профспілкового, робітничий руху, виступи громадськості за національну незалежність України. Створено низку українських політичних партій, Народний Рух України за перебудову, Товариства української мови, історико-просвітного товариства «Меморіал», екологічного об'єднання «Зелений світ», Студентського Братства, Спілки незалежної української молоді (СНУМ), Товариство Лева, Демократичної спілки студентів, Української студентської спілки та ін. Спроба державного перевороту, організація Державного комітету з надзвичайних ситуацій (ГКЧП). Проголошення Акту про державну незалежність України. Складність і суперечливість процесу розбудови української державності. Формування законодавчої бази, розбудова Збройних сил України, складність міжнародних відносин, особливо з Росією, втручання Росії у внутрішні справи України, створення конфліктних ситуацій навколо Чорноморського флоту і Криму тощо. Помаранчева революція 2004 року та втрата її здобутків. Загострення євроінтеграційних процесів і Революція Гідності. Анексія Росією Криму, розв'язання війни на Донбасі та триваюча повномасштабна війна з Росією 2022 року.

План

1. Національно-визвольний рух на рубежі 1980–90-х років.
2. Проголошення Незалежності України.
3. Помаранчева революція 2004 року.
4. Революція Гідності – боротьба за європейський вибір.
5. Україна на сучасному етапі державотворення.
6. Російсько-українська війна.

Завдання для самостійної роботи до теми 3.3.

1. Дайте розгорнуту інформацію щодо діяльності Народного руху України.
2. Викладіть зміст Декларації про Державний суверенітет України (16 липня 1990 р.)
3. Які питання були винесені на референдум 1 грудня 1991 р.?
4. Перерахуйте державні символи України.
5. Створення і реорганізація органів влади незалежної Української держави.
6. Проаналізуйте внесок української діаспори в становлення незалежності України.
7. Охарактеризуйте зовнішню політику незалежної України, її міжнародні зв'язки.
8. Проаналізуйте причини революційних подій незалежної України.
9. Помаранчева революція: причини і наслідки.
10. Назвіть причини та етапи розвитку революції Гідності.
11. Характер і політично-правові наслідки анексії Криму.
12. Охарактеризуйте причини та події російсько-української війни.

Література: 5, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 19, 24, 25, 28, 30, 35.

МОДУЛЬНИЙ КОНТРОЛЬ № 3

Модульний контроль № 3 проводиться з метою оцінки засвоєння тем третього модуля «Українська державність та суспільно-політичні процеси ХХ – початку ХХІ століть» і передбачає виконання письмової відповіді на питання одного з чотирьох варіантів модульного контролю. Надаю взірець варіанту:

Варіант 1.

1. Охарактеризуйте державний устрій Українська Народна Республіка доби Центральної Ради.
2. Післявоєнний період. «Хрущовська відлига». Дисидентський рух. Українська Гельсінська спілка.
3. Україна на сучасному етапі державотворення. Російсько-українська війна.

Критерії оцінювання. Письмова відповідь на варіант контрольного завдання № 1 оцінюються максимально 20 балів:

- за правильність відповіді – 10 балів,
- за логічність суджень – 5 балів,
- за обґрунтованість і самостійність суджень – 5 балів.

РОЗПОДІЛ БАЛІВ, ЯКІ ОТРИМУЮТЬ ЗДОБУВАЧІ

(за формами контролю)

№ з / п	Назви виду роботи, способи набуття знань	Бали за 1 заняття	Бали за всі заняття (максимальні)		
			1 модуль	2 модуль	3 модуль
1	Відвідування лекцій і участь в аудиторній роботі (участь у дискусії, обговоренні теми лекції)	1	1x1=1	1x1=1	1x1=1
2	Модульна контрольна робота	20	20x1=20	20x1=20	15x1=20
	Усього за модуль		21	21	21
	Екзамен		37		
	Разом з дисципліни		21+21+21+37= 100 балів		

ВИМОГИ ДО ПРАКТИЧНОЇ ЧАСТИНИ

Для письмових робіт: Обсяг – 3 повні сторінки тексту (зокрема з вихідними даними і бібліографією) + ілюстрації (якщо це передбачено завданням). Шрифт – Times New Roman 14, міжрядковий інтервал – 1,5. Поля: всі – 2 см. Абзац – 1,25.

Структура вихідних даних: прізвище, ім'я / Курс, група / Назва дисципліни / дата виконання письмової роботи.

Тема дослідження – великими літерами по центру сторінки.

Структура роботи: Актуальність теми дослідження / Аналіз досліджень і публікацій / Мета дослідження / Виклад основного матеріалу / Наукова новизна / Висновки.

Список використаних джерел укладається за алфавітом та оформлюється згідно з вимогами Національного стандарту України ДСТУ 8302:2015.

Для презентацій. Загальний обсяг презентації 5-7 слайдів (якщо інше не вказано до завдання).

Перший слайд має містити таку інформацію: прізвище, ім'я / курс, група / назва дисципліни / дата виконання письмової роботи / тема дослідження.

Останній слайд – список використаних джерел укладається за алфавітом і оформлюється згідно з вимогами Національного стандарту України ДСТУ 8302:2015.

Інші слайди мають розкривати тему дослідження. Слайди мають містити текст і можуть містити ілюстрації, графіки та ін. Шрифт – Times New Roman 16. Міжрядковий інтервал – 1,25.

Доповідь до презентації – 7–8 хвилин (якщо інше не вказано до завдання).

Критерії оцінювання: за правильність відповіді – 3 бали, за логічність суджень – 1 бал, за обґрунтованість і самостійність суджень – 1 бал, дотриманість вимог оформлення роботи – 1 бал.

ПИТАННЯ ДО ЕКЗАМЕНУ

1. Періодизація історії української державності.
2. Найдавніше державні утворення на території сучасної України.
3. Початки виникнення слов'янських племінних об'єднань. Анти.
4. Етапи становлення держави Київська Русь.
5. Київська Русь за часів правління князів Володимира і Ярослава.
6. Формування Галицько-Волинського князівства.
7. Данило Галицький та його діяльність для зміцнення держави.
8. Українські землі в Литовсько-польську добу.
9. Формування українського козацтва. Утворення Запорозької Січі.
10. «Березневі статті» Б. Хмельницького 1654 р.
11. Формування державних інституцій у ході національно-визвольної війни українського народу 1648–1657 рр.
12. Внутрішня й зовнішня політика гетьмана І. Виговського. Гадяцька угода.
13. Україна за гетьманування І. Мазепи. Його внутрішня й зовнішня політика.
14. Гетьман Пилип Орлик. Конституція П. Орлика.
15. Україна – Гетьманщина періоду К. Розумовського: його вклад у розвиток української державності.
16. Суспільно-політичні рухи та національна думка в Україні у І-й половині ХІХст.
17. Кирило-Мефодійське товариство. Його програмні документи та ідеали.
18. Західноукраїнські землі під владою Австрійської монархії у першій половині ХІХ ст. Початок національного пробудження в Галичині.
19. Суспільно-політичний розвиток західноукраїнських земель у другій половині ХІХ ст. І нове піднесення визвольних змагань галицьких українців.
20. Українські землі напередодні Першої світової війни.
21. Українські політичні партії та організації в роки Першої світової війни.
22. Бойовий шлях Українських січових стрільців (УСС).
23. Створення Української Центральної Ради, її політична програма.
24. Соціально-економічна політика Центральної Ради.
25. Українська держава за гетьмана П. Скоропадського.
26. Проголошення Західно-Української Народної Республіки, її внутрішня та зовнішня політика.
27. Внутрішня й зовнішня політика Директорії.
28. Акт злуки УНР та ЗУНР січня 1919 р..
29. Радянська Україна в умовах більшовицької тоталітарної системи.
30. Голодомор 1932-1933 років в Україні: причини та наслідки.
31. Створення та діяльність ОУН.
32. Проголошення незалежності Карпатської України. Окупація Закарпаття угорськими військами.
33. Початок Другої світової війни. Об'єднання українських земель.

34. Створення та діяльність Української повстанської армії.
35. Рух опору в Україні в роки Другої світової війни.
36. Національно-визвольний рух в Україні в умовах комуністичного тоталітарного режиму (середина 1950-х – початок 1990-х рр.).
37. Дисидентський рух у 1950-1960-ті рр.. в Україні.
38. Дисидентський рух в 1970-1980-ті рр.. Українська Гельсінська спілка та її діяльність.
39. Державна символіка України та її історичне походження.
40. Україна в умовах незалежності: здобутки і проблеми.
41. Етнополітична ситуація в сучасній Україні.
42. Помаранчева революція, її причини і наслідки.
43. Причини та етапи розвитку революції Гідності.
44. Характер та політично-правові наслідки анексії Криму
45. Охарактеризуйте причин та події війни на Донбасі 2014-2022 рр.
46. Характер та перебіг широкомасштабної російсько-української війни.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ ЗДОБУВАЧА

Відповідь здобувача оцінюється на:

- **Оцінку А (90–100)** – якщо повно та глибоко, розгорнуто, правильно та обґрунтовано викладено матеріал:
  - здобувач виявляє глибокі знання усієї програми навчальної дисципліни;
  - відображає чітко знання термінів, правильно формулює відповідь, робить власні висновки та узагальнення;
  - застосовує теоретичні знання на практиці, робить власні висновки та узагальнення;
  - розуміє можливості сучасних наукових методів та володіє цими методами на рівні, необхідному для вирішення практичних завдань, що постають при виконанні професійних обов'язків.
- **Оцінку В (82–89)** – якщо правильно та обґрунтовано викладено матеріал:
  - здобувач виявляє знання усієї програми навчальної дисципліни;
  - відображає чітко знання термінів, правильно формулює відповідь, робить певні узагальнення;
  - але відповідь не містить усіх необхідних відомостей про предмет запитання;
  - наявні незначні неточності у виконанні практичних завдань.
- **Оцінку С (74–81)** – якщо правильно викладено матеріал:
  - відображає знання термінів, логічно формулює відповідь, але наявні незначні недоліки у розкритті змісту понять, категорій, закономірностей, нечіткі їхні характеристики;
  - наявні неточності у виконанні практичних завдань.

- **Оцінку D (64–73)** – якщо відповідь здобувач є поверхневою, недостатньо аргументованою:
  - є неповною, не містить усіх необхідних відомостей про предмет запитання;
  - є не зовсім правильною: наявні недоліки у розкритті змісту понять, категорій, закономірностей, нечіткі їх характеристики;
  - свідчить про наявність прогалин у знаннях, зокрема не засвідчує повною мірою знання основних понять, концепцій, категорій;
  - не містить посилань на літературу;
  - викладена з порушенням логіки подання матеріалу.
  - містить багато граматичних, грубих стилістичних помилок та виправлень;
- **Оцінку E (60–63)** – якщо відповідь здобувача є поверхневою:
  - свідчить про наявність прогалин у знаннях, зокрема не засвідчує повною мірою знання основних понять, концепцій, категорій;
  - викладена з порушенням логіки подання матеріалу.
- **Оцінку FX (35–59)** – якщо здобувач не відповів на поставлене питання або відповідь є неправильною:
  - не розкриває сутності питання, або ж допущено грубі змістовні помилки, які свідчать про відсутність відповідних знань у здобувача чи їх безсистемність та поверховість;
  - не знає основних положень навчальної дисципліни та принципів аналізу ситуацій; не вміє сформулювати власну думку та викласти її.
- **Оцінку F (1–34)** – якщо здобувач не відвідував заняття, не відпрацював їх, не проявляв бажання пізнавати навчальну дисципліну.

ШКАЛА ОЦІНЮВАННЯ: НАЦІОНАЛЬНА ТА ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
90–100	A	Відмінно
82-89	B	Добре
74-81	C	
64-73	D	Задовільно
60-63	E	
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
1-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна література

1. Бойко О. Д. Історія України: підручник. Київ, 2014. 720 с.
2. Гончарук П.С. Історія України. Курс лекцій з найдавніших часів до початку ХХ століття : навч. посіб. Київ, 2005.
3. Грабовський С., Ставроян С., Шкляр Л. Нариси з історії українського державотворення. Київ, 1995. 608 с.
4. Грицак Я. Нарис історії України. Формування модерної української нації ХІХ – ХХ століття : навч. посіб. Київ, 1996.
5. Іванченко Р. Історія без міфів: Бесіди з історії української державності: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Тернопіль, 2014. 624 с.
6. Історія України ХХ – початку ХХІ століття : навч. посіб. / П.П. Панченко, Н.Б. Барановська, С.С. Падалка та ін. Київ, 2004. 582 с.
7. Історія України в особах: ХІХ століття. [авт. кол. В.С. Шандра та ін.]. Київ, 2015.
8. Історія України та її державності: навч. посіб. / Л.Є. Дециньський, І.О. Гаврилів, Я.Я. Денісов та ін. Львів., 2005. 384 с.
9. Історія української державності: навч. посіб. / укл. Т.В. Кузнець, Н.Л. Тацієнко. Умань, 2012. 288 с.
10. Карасевич А.О., Лисенко Л.Г. Київська Русь: історія політичної думки та її джерела: навч. посіб. Київ: Науковий світ, 2002. 215 с.
11. Пасічник М.С. Історія України та її державності: конспект лекцій. Львів, 2011. 760 с
12. Шевчук В.П., Тараненко М.Г. Історія української державності: Курс лекцій: навч. посіб. Київ, 1999. 480 с.

Додаткова література

13. Апанович О. М. Гетьмани України і кошові отамани Запорозької Січі. Київ, 1993.
14. Бульба-Боровець Т. Армія без держави. Львів, 1993.
15. Верстюк В. Ф. Махновщина – селянський повстанський рух в Україні в роки громадянської війни (1918–1921). Київ, 1992.
16. Верстюк В.Ф. Роль і місце Центральної Ради в модерній історії України // УІЖ. 1997. №5. С. 17–25.
17. Відейко М.Ю. Шляхами трипільського світу. Київ, 2008.
18. Гаврилів І.О. Західна Україна у 1921–1941 роках: нарис історії боротьби за державність. Київ, 2012, 244 с.
19. Гальчинський А. Помаранчева революція і нова влада. Київ, 2005. 368 с.
20. Голобуцький В. Запорозьке козацтво. Київ, 1994.
21. Головка О. Б. Князь Роман Мстиславич та його доба. Київ, 2001.
22. Голод 1932–1933 років в Україні: причини і наслідки. Київ, 2003. 872 с.
23. Гончарук П.С. Історичні погляди кирило-мефодіївців. Київ, 2002.
24. Грицак Я. Пророк у своїй вітчизні. Франко та його спільнота. Київ, 2006.

25. Гуржій О.І. Історія козацтва. Держава-військо-битви. Київ, 2015. 464 с.
26. Іванов В. Історія держави і права України. Київ, 2013. 698 с.
27. Історія січових стрільців: Воєнно-історичний нарис / Репр. відтворення вид. 1937. Київ, 1992.
28. Кондратюк К. Нариси історії українського національно-визвольного руху ХІХ століття. Тернопіль, 1993.
29. Котляр М.Ф. Галицько-Волинська Русь. Київ, 1998.
30. Кульчицький С. В. Українська революція 2004 р. Київ : Генеза, 2005. 368 с.
31. Кульчицький С.В. Україна між двома війнами (1921–1939). Київ, 1999. 336 с.
32. Литвин С., Каліберда Ю. Мілітарні спільники українців у боротьбі проти російського поневолення (1917–1921 рр.) Львів : ЛА Піраміда, 2021, 496 с. 22
33. Литвин Сергій. Симон Петлюра у боротьбі за Самостійну Україну. Київ : Смолоскип, 2018. 680 с.
34. Литвин Сергій. Суд історії. Симон Петлюра і петлюріана. Київ : В-во ім. Олени Теліги, 2001. 640 с.
35. Малик Я., Вол Б., Чуприна В. Історія української державності. Львів., 1995. 248 с.
36. Мірчук П. Українська повстанська армія 1942 –1952. Док. і матеріали. Львів, 1991. 448 с.
37. Моця О.П., Ричка В.М. Київська Русь: від язичництва до християнства : навч. посіб. Київ : Глобус, 1996. 224 с.
38. Попович М. В. Касьянов Г. Українська інтелігенція на рубежі ХІХ–ХХ століть. Київ, 1993.
39. Посівнич М. Стапан Бандера. Київ, 2015. 256 с.
40. Путро О.І. Гетьман Кирило Розумовський та його доба (з історії українського державотворення ХVІІІст.) : Монографія : в 2-х ч. Київ, 2008.
41. Скоропадський Павло. Спогади. Кінець 1917 – грудень 1918. Київ ; Філадельфія, 1995.
42. Смолій В.А., Степанков В.С. Богдан Хмельницький: соціальнополітичний портрет. Київ, 1993. 504 с.
43. Смолій В.А., Степанков В.С. Українська державна ідея. Проблеми формування, еволюції, реалізації. Київ, 1997. 366 с.
44. Стерчо П. Карпатсько-Українська держава. До історії визвольної боротьби карпатських українців у 1919-1930 роках. Львів, 1994. 286 с.
45. Уривалкін О.М. Гетьмани України та кошові Запорозької Січі. Київ, 2015. 395 с.
46. Яворницький Д.І. Історія запорозьких козаків. У 3-х т. Київ, 1990.

Інформаційні ресурси в Інтернеті:

1. Електронний каталог Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. UTL: <http://library.nakkim.edu.ua/>
2. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. UTL: <http://www.nbuv.gov.ua/>
3. Електронна бібліотека – підручники. UTL: <http://www.info-library.com.ua/>
4. Національна історична бібліотека України. UTL: www.nibu.kiev.ua/
5. Наукова періодика України. Сайт електронних видань вищих навчальних закладів і наукових установ України. URL: <http://journals.uran.ua>